CBOS
Centrum Badania Opinii Społecznej

KOMUNIKAT Z **BADAŃ**

ISSN 2353-5822

Nr 113/2026

Oceny moralne wybranych zjawisk i zachowań

Opracował
Michał Feliksiak

Listopad 2026

Przedruk i rozpowszechnianie tej publikacji w całości dozwolone wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie fragmentów oraz danych empirycznych wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
http://www.cbos.pl
(48 22) 629 35 69

W skrócie

- Przeważająca część badanych uważa, że nie ma nic złego w takich zachowaniach, jak uprawianie seksu przed ślubem (62% wobec 16% będących przeciwnego zdania), stosowanie środków antykoncepcyjnych (62% wobec 18%), życie w związku bez ślubu (62% wobec 19%). W przypadku rozwodu ponad dwie piąte (44%) sądzi, że nie ma w tym nic złego i jest to usprawiedliwione, a 25% – że jest to coś złego. Jeśli chodzi o stosunek do homoseksualizmu (40% postrzega to jako coś złego, a 37% twierdzi, że nie ma w tym nic złego) i eutanazji (odpowiednio 39% wobec 37%) – zdania są bardzo podzielone.

- Na ogół z wyraźną dezaprobatą spotykają się takie zachowania, jak jazda na gapę autobusem (76% uważa to za coś złego wobec 10% przeciwnego zdania), przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze (81% wobec 7%), dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek (82% wobec 5%), zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy (85% wobec 4%), wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści (91% wobec 4%), zdradzanie współmałżonka (90% wobec 3%), wręczanie łapówek (93% wobec 1%), przyjmowanie łapówek (95% wobec 1%), wykorzystywanie pracowników przez pracodawców (95% wobec 1%) i bicie dzieci (96% wobec 1%), a także – w mniejszym stopniu – przerywanie ciąży (53% uważających to za coś złego wobec 21% przeciwnego zdania), nieuczestniczenie w wyborach (61% wobec 16%), ściąganie na egzaminach (62% wobec 16%) i świadome kupowanie rzeczy podrabianych (65% wobec 15%).

- Największe spadki od poprzedniego badania z 2021 roku – do historycznie najniższych poziomów przyzwolenia – tyczą się takich zachowań, jak jazda na gapę, ściąganie na egzaminach, przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze, niegłosowanie w wyborach i bicie dzieci. Mniejsza niż pięć lat temu jest też aprobata rozwodów i zaniedbywania obowiązków zawodowych. Ponadto do rekordowo niskiego poziomu obniżyło się przyzwolenie na wręczanie łapówek, dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić niższy podatek, jak również na zdrady małżeńskie. Najniższe z dotychczas rejestrowanych jest przyzwolenie dla wykorzystywania stanowiska służbowego dla własnych korzyści, kupowania rzeczy podrabianych, natomiast najwyższe – dla eutanazji.

Od roku 2005, w różnych odstępach czasu, pytamy Polaków o ocenę niektórych zjawisk i zachowań. Respondenci wyrażają swój stosunek do nich posługując się skalą od 1 do 7, na której 1 oznacza, iż dane zjawisko lub postępowanie jest zawsze złe i w związku z tym nigdy nie może być usprawiedliwione, a 7 – że nie ma w nim nic złego i zawsze można je usprawiedliwić. Omawiane badanie zostało przeprowadzone w sierpniu br.[1]

Objęte pytaniem zachowania i zjawiska można podzielić na podstawie nastawienia do nich ankietowanych na pięć grup. Takie, co do których istnieje:

– **wyraźne przyzwolenie**: uprawianie seksu przed ślubem (aprobowane przez 62% badanych wobec 16% będących przeciwnego zdania), stosowanie środków antykoncepcyjnych (62% wobec 18%), życie w związku bez ślubu (62% wobec 19%);

– **przyzwolenie**: rozwód, w przypadku którego 44% uważa, że nie ma w tym nic złego i jest to usprawiedliwione, a 25% sądzi, że to coś złego, co nie może być usprawiedliwione;

– **ambiwalencja**: homoseksualizm (40% uważających to za coś złego wobec 37% twierdzących, że nie ma w tym nic złego), skracanie życia osoby nieuleczalnie chorej na jej prośbę (39% wobec 37%);

– **dezaprobata**: przerywanie ciąży (53% uważających to za coś złego wobec 21% będących przeciwnego zdania), nieuczestniczenie w wyborach (61% wobec 16% przeciwnego zdania), ściąganie na egzaminach (62% wobec 16%) i świadome kupowanie rzeczy podrabianych (65% wobec 15%);

– **wyraźna dezaprobata**: jazda na gapę autobusem (76% postrzegających to jako coś złego wobec 10% przeciwnego zdania), przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze (81% wobec 7%), dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek (82% wobec 5%), zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy (85% wobec 4%), wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści (91% wobec 4%), zdradzanie współmałżonka (90% wobec 3%), wręczanie łapówek (93% wobec 1%), przyjmowanie łapówek (95% wobec 1%), wykorzystywanie pracowników przez pracodawców (95% wobec 1%) i bicie dzieci (96% wobec 1% przeciwnego zdania).

---

[1] **Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia" (436) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.**

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:
– wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
– wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
– samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 20 do 30 sierpnia 2026 roku na próbie liczącej 935 osób (w tym: 63,6% metodą CAPI, 19,4% – CATI i 17,0% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

TABELA 1

Oceniane zjawiska i zachowania	Wskazania na 7-stopniowej skali w przedziałach: 1	2–3	4	5–6	7	Trudno powiedzieć	Średnia ocen na skali 1–7*
	Jest to zawsze złe i nigdy nie może być usprawiedliwione			Nie ma w tym nic złego i zawsze może być usprawiedliwione			
	w procentach						
Uprawianie seksu przed zawarciem małżeństwa	9	7	18	20	42	4	5,27
	16			**62**			
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	10	8	16	18	44	4	5,24
	18			**62**			
Życie w związku bez ślubu	10	9	15	23	39	4	5,13
	19			**62**			
Rozwód	13	12	27	22	22	4	4,46
	25			**44**			
Homoseksualizm	28	12	16	15	22	7	3,88
	40			**37**			
Skracanie życia nieuleczalnie chorego na jego prośbę	24	15	16	22	15	8	3,83
	39			**37**			
Nieuczestniczenie w wyborach	30	31	20	9	7	3	2,95
	61			**16**			
Ściąganie na egzaminach	30	32	19	11	5	3	2,87
	62			**16**			
Przerywanie ciąży	34	19	20	14	7	6	3,05
	53			**21**			
Świadome kupowanie rzeczy podrabianych (fałszowanych)	36	29	15	11	4	5	2,70
	65			**15**			
Jazda na gapę autobusem lub tramwajem	43	33	12	8	2	2	2,33
	76			**10**			
Przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze	48	33	11	6	1	1	2,11
	81			**7**			
Zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy	47	38	9	3	1	2	1,99
	85			**4**			
Dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek	56	26	10	4	1	3	1,89
	82			**5**			
Wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści	70	21	4	3	1	1	1,58
	91			**4**			
Zdradzanie współmałżonka	75	15	5	2	1	2	1,50
	90			**3**			
Bicie dzieci	82	14	2	1	0	1	1,29
	96			**1**			
Wręczanie łapówek	81	12	4	1	0	2	1,32
	93			**1**			
Przyjmowanie łapówek	83	12	2	1	0	2	1,30
	95			**1**			
Wykorzystywanie pracowników przez pracodawców	78	17	3	1	0	1	1,35
	95			**1**			

* Z analizy wykluczono odpowiedzi „trudno powiedzieć”

W latach 2005–2021 obserwowano stopniową liberalizację ocen dotyczących kwestii obyczajowych, w szczególności stosunku do homoseksualizmu, rozwodów, życia w związkach bez ślubu oraz przerywania ciąży. Rosła również akceptacja antykoncepcji, seksu przedmałżeńskiego i eutanazji. Odmienny wzorzec utrzymywał się w odniesieniu do niektórych poważnych form nieuczciwości: korupcji, nadużywania stanowiska służbowego, wykorzystywania pracowników, które to niezmiennie spotykały się z przeważającą dezaprobatą, a także takich spraw, jak np. jazda na gapę, ściąganie na egzaminach, nieuczestniczenie w wyborach, na które przyzwolenie od pierwszego pomiaru w 2005 uległo zmniejszeniu. Jakie zmiany obserwujemy obecnie? Największe spadki – do historycznie najniższych poziomów przyzwolenia – dotyczą takich zachowań, jak jazda na gapę, ściąganie na egzaminach, przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze, niegłosowanie w wyborach i bicie dzieci. Mniejsza niż pięć lat temu jest też aprobata rozwodów i zaniedbywania obowiązków zawodowych. Ponadto do rekordowo niskiego poziomu obniżyło się przyzwolenie na wręczanie łapówek, dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić niższy podatek, jak również na zdrady małżeńskie. Stosunek do pozostałych zachowań pozostaje mniej lub bardziej stabilny, a minimalne różnice nie są istotne statystycznie. Mimo braku wyraźnych zmian, kilka spośród tych wyników, przyjmuje rekordowe wartości. Najniższe z dotychczas rejestrowanych jest przyzwolenie dla wykorzystywania stanowiska służbowego dla własnych korzyści, kupowania rzeczy podrabianych, natomiast najwyższe – dla eutanazji. Obecna wartość syntetycznego wskaźnik rygoryzmu-permisywizmu moralnego, który obrazuje średnie nastawienie do wszystkich tych zachowań i zjawisk łącznie, jest nieco niższa niż pięć lat temu i zbliżona do tych, jakie rejestrowaliśmy w latach 2010-2013.

TABELA 2

Oceniane zjawiska i zachowania	Średnie ocen na skali 1–7, na której 1 oznacza, że dane zjawisko lub zachowanie jest zawsze złe i nigdy nie może być usprawiedliwione, a 7 – że w danym zjawisku lub zachowaniu nie ma nic złego i zawsze może być usprawiedliwione					Różnica średnich ocen w latach 2021–2026
	2005	2010	2013	2021	2026	
Jazda na gapę autobusem lub tramwajem	3,07	2,68	2,72	2,68	2,33	**-0,35**
Ściąganie na egzaminach	3,47	3,49	3,25	3,18	2,87	**-0,31**
Nieuczestniczenie w wyborach	3,74	3,39	3,67	3,24	2,95	**-0,29**
Bicie dzieci	1,68	1,73	1,43	1,57	1,29	**-0,28**
Przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze	2,44	2,38	2,27	2,39	2,11	**-0,28**
Rozwód	3,18	3,73	3,96	4,71	4,46	**-0,25**
Zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy	2,10	2,14	1,92	2,22	1,99	**-0,23**
Wręczanie łapówek	1,49	1,52	1,37	1,55	1,32	**-0,23**
Dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek	2,21	2,11	2,07	2,11	1,89	**-0,22**
Zdradzanie współmałżonka	1,78	1,63	1,73	1,64	1,50	**-0,14**
Homoseksualizm	2,29	2,75	3,08	4,00	3,88	-0,12
Przerywanie ciąży	2,13	2,37	2,08	3,13	3,05	-0,08
Wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści	1,73	1,70	1,62	1,66	1,58	-0,08
Uprawianie seksu przed zawarciem małżeństwa	4,34	4,78	5,13	5,34	5,27	-0,07
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	4,50	4,84	5,08	5,30	5,24	-0,06
Przyjmowanie łapówek	1,32	1,36	1,22	1,36	1,30	-0,06
Świadome kupowanie rzeczy podrabianych (fałszowanych)	2,84	2,90	3,10	2,74	2,70	-0,04
Życie w związku bez ślubu	3,74	4,20	4,62	5,13	5,13	0,00
Wykorzystywanie pracowników przez pracodawców	1,27	1,29	1,25	1,31	1,35	0,04
Skracanie życia nieuleczalnie chorego na jego prośbę	2,76	3,20	3,34	3,69	3,83	0,14
Wskaźnik rygoryzmu–permisywizmu moralnego	2,64	2,75	2,80	2,92	2,77	**-0,15**

Wyróżniono różnice średnich istotne na poziomie $p \leq 0,01$

Które grupy społeczno-demograficzne wyróżniają się na tle ogółu większym przyzwoleniem moralnym, a które większym rygoryzmem? Na tle innych większym **przyzwoleniem** moralnym na zachowania i zjawiska, których dotyczyło pytanie wyróżniają się:

- osoby poniżej 45 roku życia, zwłaszcza mające mniej niż 35 lat, w tym szczególnie w wieku 18-24 lata;
- mieszkańcy metropolii;
- respondenci z makroregionu północnego (województwa: pomorskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie) i województwa mazowieckiego;
- badani mający wyższe wykształcenie;
- pracownicy administracyjno-biurowi, a także kadra kierownicza i specjaliści, technicy i średni personel, pracownicy usług oraz robotnicy;
- uzyskujący dochody *per capita* wynoszące co najmniej 4000 zł, w tym zwłaszcza 6000 zł lub więcej.

Większym niż przeciętny **rygoryzmem** cechują się natomiast:

- badani po 54 roku życia, zwłaszcza mający 65 lat lub więcej;
- mieszkańcy makroregionu wschodniego (województwa: podlaskie, lubelskie i podkarpackie);
- mający wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe;
- rolnicy i prywatni przedsiębiorcy;
- respondenci uzyskujący najniższe dochody *per capit*a (poniżej 2000 zł) i źle lub przeciętnie oceniający własną sytuację materialną.

TABELA 3

Cechy społeczno-demograficzne	Średni wskaźnik rygoryzmu–permisywizmu moralnego mierzony na skali 1–7	Odchylenie standardowe
Ogółem	2,77	0,84
Płeć		
Mężczyźni	2,76	0,81
Kobiety	2,79	0,86
Wiek		
18–24 lata	3,45	0,72
25–34	3,21	0,85
35–44	2,96	0,72
45–54	2,71	0,75
55–64	2,53	0,72
65 lat i więcej	2,37	0,78
Miejsce zamieszkania		
Wieś	2,66	0,86
Miasto do 19 999	2,68	0,82
20 000 – 99 999	2,71	0,81
100 000 – 499 999	2,93	0,83
500 tys. i więcej mieszkańców	3,14	0,70
Makroregion		
Centralny	2,84	0,88
Południowy	2,71	0,83
Wschodni	2,38	0,88
Północno-zachodni	2,87	0,75
Południowo-zachodni	2,73	0,78
Północny	2,93	0,81
Województwo mazowieckie	2,94	0,81
Wykształcenie		
Podstawowe/gimnazjalne	2,24	0,79
Zasadnicze zawodowe	2,56	0,79
Średnie	2,84	0,88
Wyższe	3,00	0,72
Grupa społeczna i zawodowa		
Kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem	2,98	0,72
Średni personel, technicy	2,93	0,76
Pracownicy administracyjno-biurowi	3,13	0,62
Pracownicy usług	2,94	0,87
Robotnicy wykwalifikowani	2,94	0,80
Robotnicy niewykwalifikowani	2,96	0,93
Rolnicy	2,43	0,82
Pracujący na własny rachunek	2,59	0,84
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 1999 zł	2,43	0,82
2000–2999 zł	2,65	0,87
3000–3999 zł	2,68	0,76
4000–5999 zł	2,99	0,79
6000 zł i więcej	3,19	0,73
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	2,51	0,69
Średnie	2,56	0,84
Dobre	2,90	0,82

Wartości wskaźnika rygoryzmu–permisywizmu moralnego różnią się wyraźnie w zależności od charakterystyk światopoglądowo-politycznych badanych. Wyższy poziom **permisywizmu** obserwujemy wśród osób:

– nieuczestniczących w praktykach religijnych lub robiących to sporadycznie;
– mających lewicowe poglądy;
– popierających partię Razem, Nową Lewicę, Koalicję Obywatelską oraz – w mniejszym stopniu – Konfederację Wolność i Niepodległość.

Z kolei większy niż przeciętny **rygoryzm** moralny cechuje osoby:

– zaangażowane w praktyki religijne, szczególnie uczestniczące w nich kilka razy w tygodniu;
– identyfikujące się z prawicą;
– popierające Prawo i Sprawiedliwość.

TABELA 4

Cechy społeczno-demograficzne		Średni wskaźnik rygoryzmu–permisywizmu moralnego mierzony na skali 1–7	Odchylenie standardowe
	Ogółem	2,77	0,84
Uczestnictwo w praktykach religijnych			
Kilka razy w tygodniu		2,10	0,82
Raz w tygodniu		2,33	0,72
1–2 razy w miesiącu		2,71	0,75
Kilka razy w roku		2,99	0,71
W ogóle nie uczestniczy		3,29	0,79
Poglądy polityczne			
Lewicowe		3,13	0,78
Centrowe		2,82	0,77
Prawicowe		2,52	0,83
Niesprecyzowane		2,61	0,82
Preferencje partyjne			
Koalicja Obywatelska		3,01	0,71
Prawo i Sprawiedliwość		2,20	0,78
Konfederacja WiN		2,94	0,80
Konfederacja KP*		2,70	0,89
Nowa Lewica*		3,13	0,58
Razem*		3,73	0,65

* Uwaga: niewielka liczebność zwolenników tego ugrupowania w próbie

W celu pogrupowania zjawisk i zachowań w bardziej ogólne kategorie przeprowadzono analizę czynnikową[2]. Umożliwiła ona wyodrębnienie następujących wymiarów:

- **liberalizm obyczajowy**: życie w związku bez ślubu, antykoncepcja, seks przed ślubem, rozwód, homoseksualizm, przerywanie ciąży;
- **nieuczciwość w życiu codziennym**: ściąganie na egzaminach, jazda na gapę, przyjmowanie łapówek;
- **naruszanie norm w relacjach międzyludzkich**: bicie dzieci, zdrady małżeńskie, wręczanie łapówek;
- **naruszanie porządku społecznego**: zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy, przekraczanie dozwolonej prędkości na jezdni, świadome kupowanie rzeczy podrabianych, wykorzystywanie pracowników przez pracodawców, wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści, dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek oraz nieuczestniczenie w wyborach.

[2] Analiza głównych składowych z rotacją Oblimin z normalizacją Kaisera. Adekwatność danych do analizy potwierdził współczynnik KMO=0,883 oraz istotny statystycznie wynik testu sferyczności Bartletta. Wyodrębnione składowe wyjaśniły łącznie 53,2% wariancji.

TABELA 5

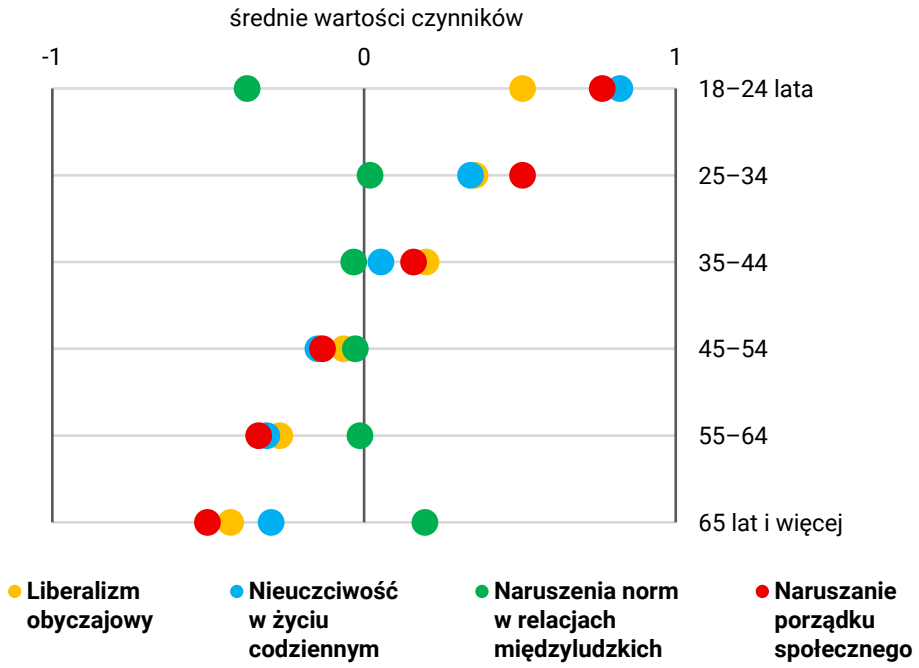
	Wymiary normatywne			
	Liberalizm obyczajowy	Nieuczciwość w życiu codziennym	Naruszanie norm w relacjach międzyludzkich	Naruszanie porządku społecznego
Życie w związku bez ślubu	**0,815**	0,221	-0,091	0,192
Stosowanie środków antykoncepcyjnych	**0,811**	0,190	-0,051	0,189
Uprawianie seksu przed zawarciem małżeństwa	**0,794**	0,211	-0,020	0,141
Rozwód	**0,764**	0,216	0,017	0,182
Homoseksualizm	**0,751**	0,100	0,061	0,131
Przerywanie ciąży	**0,747**	0,023	0,209	0,188
Skracanie życia nieuleczalnie chorego na jego prośbę	**0,691**	-0,032	0,093	0,278
Ściąganie na egzaminach	0,174	**0,796**	0,042	0,310
Jazda na gapę w autobusie lub tramwaju	0,245	**0,750**	0,055	0,442
Przyjmowanie łapówek	0,102	**0,635**	0,563	0,310
Bicie dzieci	-0,034	-0,012	**0,663**	0,105
Zdradzanie współmałżonka	0,250	0,148	**0,579**	0,232
Wręczanie łapówek np. lekarzom, policjantom, urzędnikom	0,070	0,460	**0,545**	0,453
Zaniedbywanie swoich obowiązków w pracy	0,256	0,346	0,095	**0,686**
Przekraczanie dozwolonej prędkości na jezdni	0,291	0,196	0,190	**0,623**
Świadome kupowanie rzeczy podrabianych (fałszowanych)	0,237	0,462	0,019	**0,600**
Wykorzystywanie pracowników przez pracodawców (np. ciężka praca za niewielkie wynagrodzenie)	-0,030	-0,048	0,481	**0,598**
Wykorzystywanie stanowiska służbowego dla własnych korzyści	0,141	0,324	0,344	**0,587**
Dokonywanie fikcyjnych darowizn lub zaniżanie dochodów, by zapłacić mniejszy podatek	0,057	0,397	0,351	**0,517**
Nieuczestniczenie w wyborach	0,140	0,251	-0,168	**0,488**

Wyróżniono wartości najsilniej skorelowane z danym czynnikiem

Podział zachowań i zjawisk na wymiary umożliwia dokładniejsze niż w przypadku syntetycznego wskaźnika rygoryzmu-permisywizmu moralnego przyjrzenie się zróżnicowaniom podejścia do norm moralnych w poszczególnych grupach społeczno-demograficznych. Zmienną, która działa w tym przypadku najsilniej, jest wiek. Osoby młodsze (poniżej 45 roku życia), zwłaszcza najmłodsi respondenci, cechują się większym niż starsi stopniem liberalizmu obyczajowego, a także większym przyzwoleniem na nieuczciwość w sprawach codziennych i na zachowania naruszających porządek społeczny. Inaczej jest w przypadku naruszeń zasad w sferze relacji interpersonalnych. Najmłodszych respondentów charakteryzuje tu wyższy poziom rygoryzmu niż starszych, szczególnie zaś najstarszych, badanych.

CBOS

RYS. 1. Oceny moralne a wiek

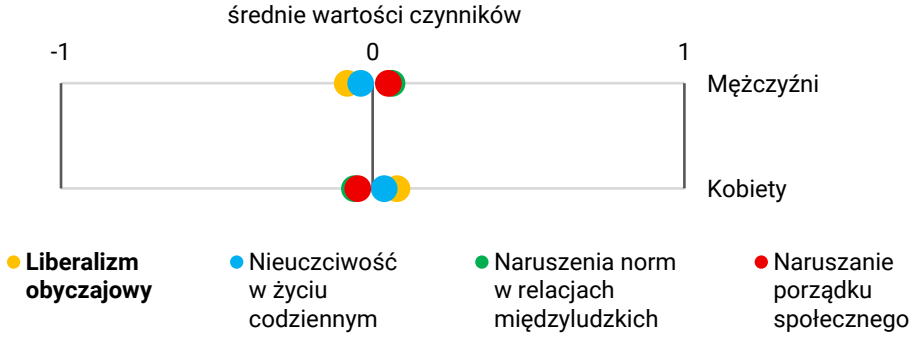

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Płeć różnicuje jedynie stosunek do kwestii obyczajowych, choć różnice między mężczyznami a kobietami nie są duże. Generalnie rzecz biorąc kobiety są bardziej liberalne niż mężczyźni.

CBOS

RYS. 2. Oceny moralne a płeć

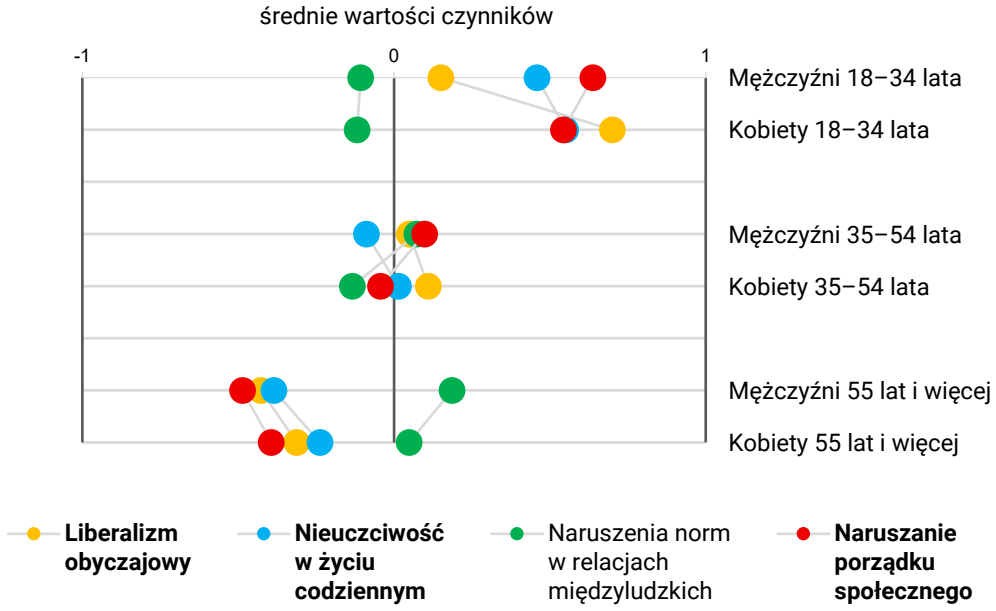

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Jeśli dodatkowo uwzględnić jednocześnie płeć i wiek badanych można zauważyć, że w przypadku osób poniżej 35 roku życia istnieje największe (na tle starszych roczników) rozwarstwienie w kwestiach obyczajowych. Młode kobiety są bardziej liberalne niż młodzi mężczyźni. Jeśli chodzi o naruszenia porządku społecznego, nieco największym permisywizmem charakteryzują się z kolei młodzi mężczyźni.

CBOS

RYS. 3. Oceny moralne a płeć i wiek

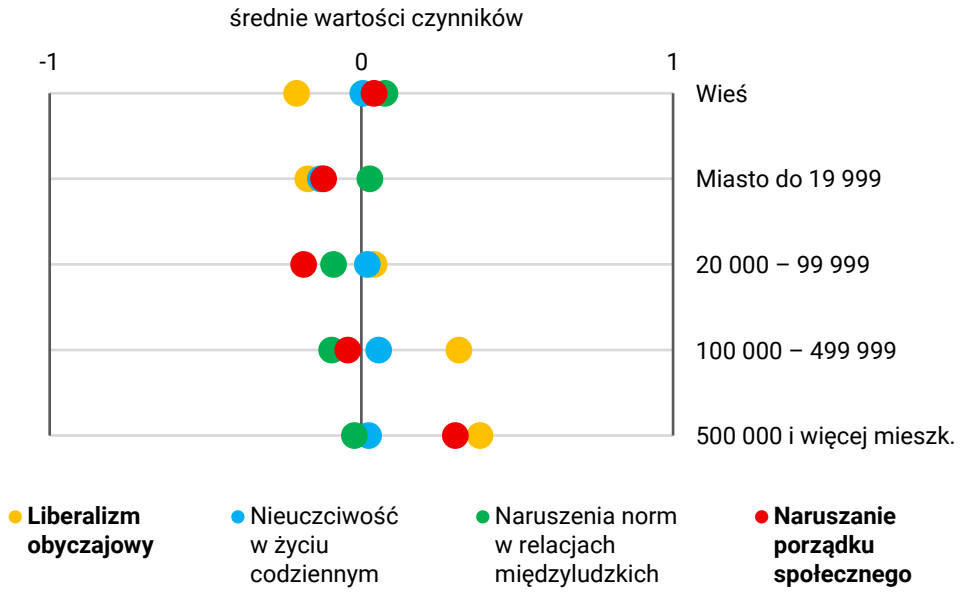

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Napięcie na linii obyczajowej zaznacza się w podziale na wieś i małe miasta (bardziej konserwatywne) *versus* duże miasta i metropolie (bardziej liberalne). Największe miasta różnią się też od reszty wyższym poziomem przyzwolenia na zachowania naruszające porządek społeczny.

CBOS

RYS. 4. Oceny moralne a wielkość miejscowości zamieszkania

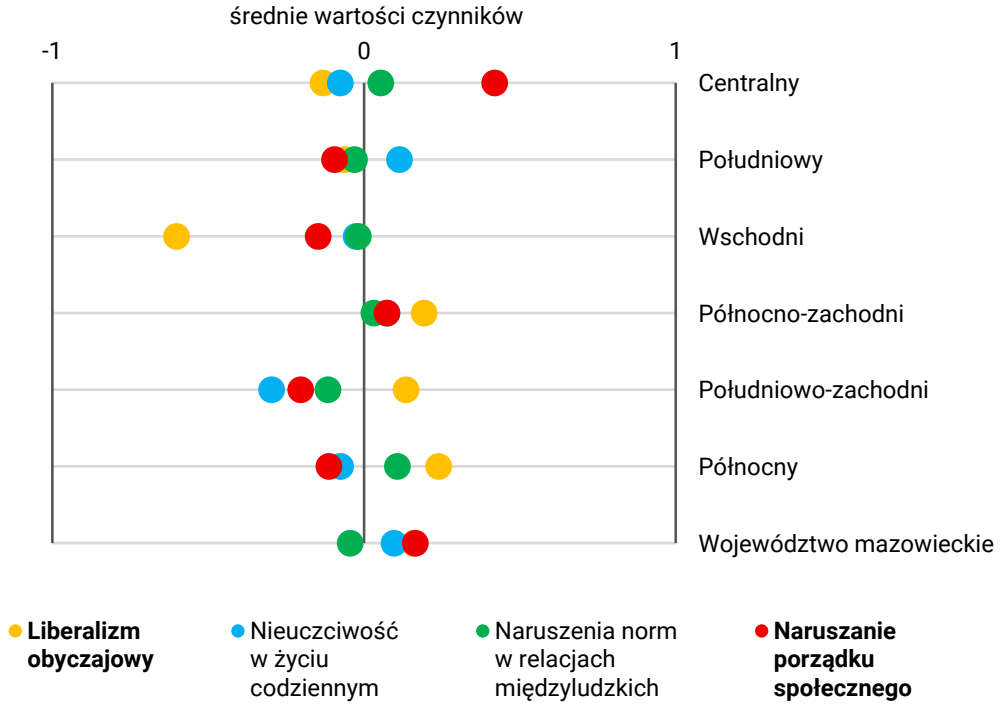

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

W tych samych dwóch wymiarach obserwujemy również pewne różnice regionalne. Do najbardziej konserwatywnych obyczajowo zalicza się makroregion wschodni, a do najbardziej liberalnych – makroregion północny (pomorskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie) i północno-zachodni (zachodniopomorskie, lubuskie, wielkopolskie). Najwyższym poziomem przyzwolenia na zachowania, które naruszają porządek społeczny, charakteryzują się mieszkańcy makroregionu centralnego (łódzkie, świętokrzyskie), a najwyższym rygoryzmem – badani z makroregionu południowo-zachodniego (dolnośląskie, opolskie).

CBOS

RYS. 5. Oceny moralne a region

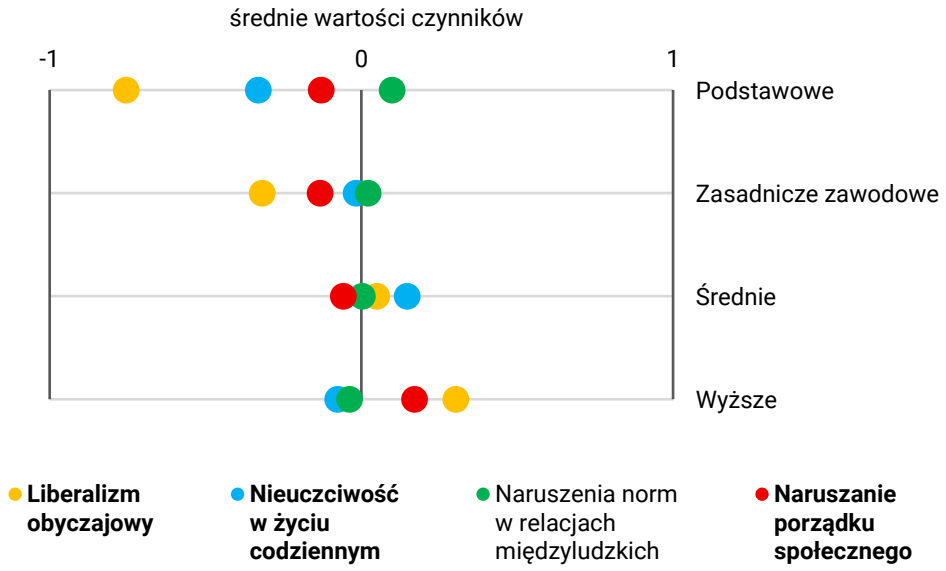

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Większemu rygoryzmowi w postrzeganiu spraw obyczajowych, a także w ocenianiu nieuczciwości w życiu codziennym i naruszeń porządku społecznego sprzyja wykształcenie podstawowe, co może być też pośrednio efektem wyższego wieku osób, które skończyły edukację na tym poziomie, a także wykształcenie zasadnicze zawodowe. Wyższe wykształcenie powiązane jest nie tylko z bardziej liberalnym podejściem do kwestii obyczajowych, ale też większym permisywizmem w przypadku naruszeń porządku społecznego.

CBOS

RYS. 6. Oceny moralne a wykształcenie

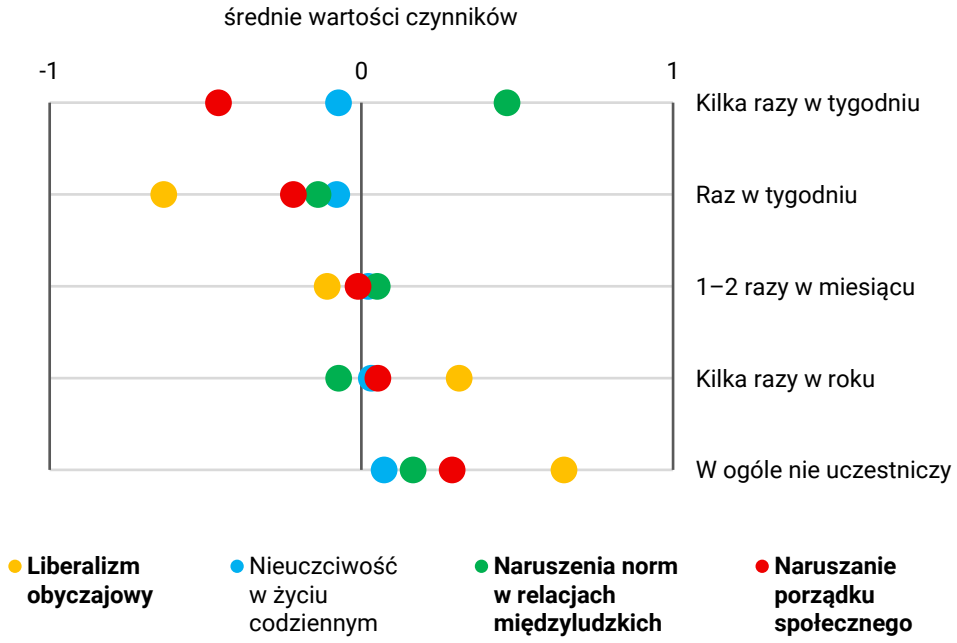

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Czynnikiem, który silnie różnicuje postrzeganie zjawisk i zachowań, jest religijność. Osoby zaangażowane w praktyki religijne, szczególnie uczestniczące w nich kilka razy w tygodniu, są najbardziej konserwatywne w kwestiach obyczajowych i jednocześnie najbardziej rygorystyczne w percepcji zachowań naruszających porządek społeczny. Na przeciwnym biegunie plasują się pod tym względem osoby niepraktykujące religijnie lub robiące to sporadycznie. Co ciekawe, badani najbardziej zaangażowani w praktyki religijne cechują się większym przyzwoleniem na naruszenia zasad w relacjach międzyludzkich.

CBOS

RYS. 7. Oceny moralne a religijność

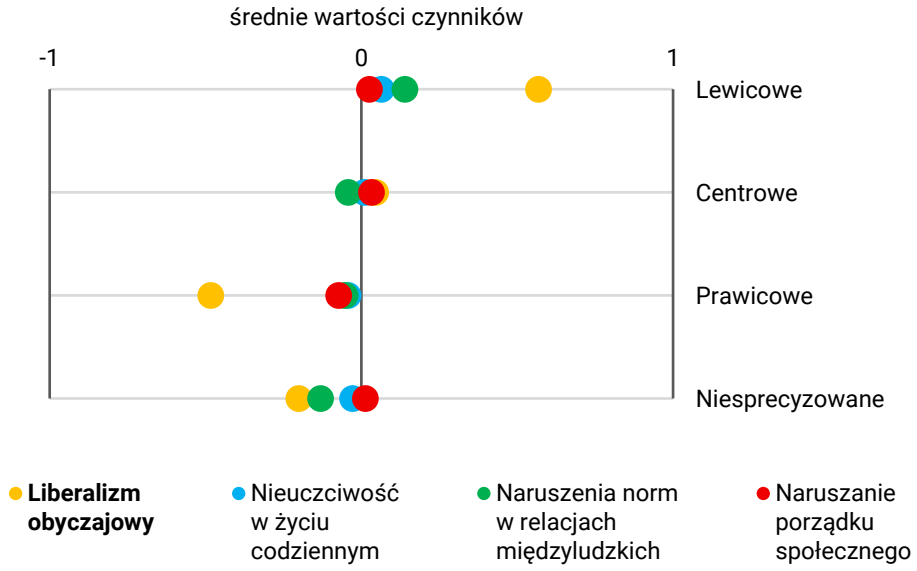

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Jeśli chodzi o poglądy polityczne, zróżnicowania opinii dotyczących spraw obyczajowych są zgodne z intuicją. Osoby o poglądach lewicowych charakteryzuje wyższy stopień liberalizmu, a te o poglądach prawicowych – wyższy stopień konserwatyzmu.

CBOS

RYS. 8. Oceny moralne a poglądy polityczne

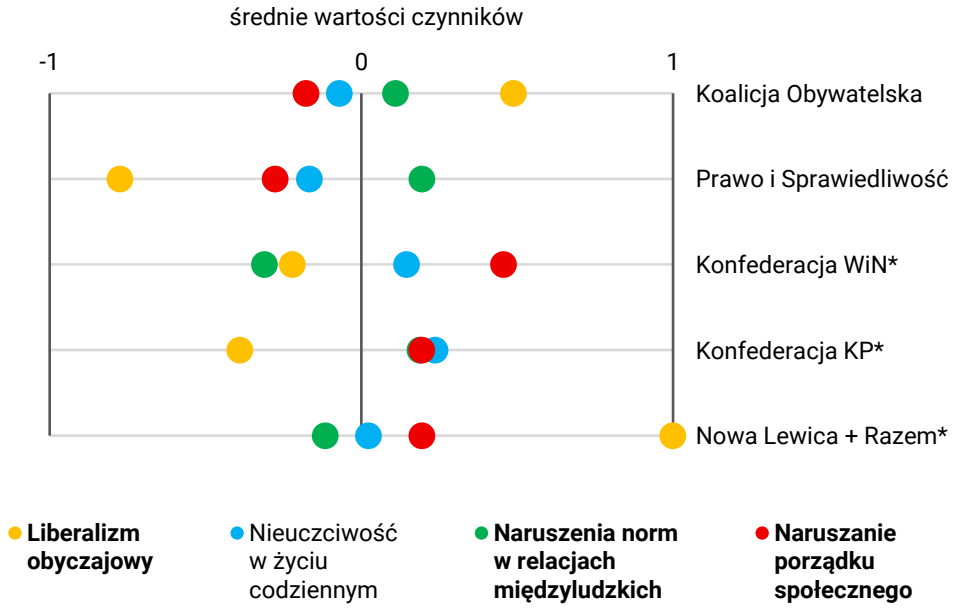

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

Bardziej liberalni obyczajowo są zwolennicy Nowej Lewicy lub partii Razem (połączeni w analizie ze względu niewielkie liczebności w próbie) oraz Koalicji Obywatelskiej. Najbardziej konserwatywni są potencjalni wyborcy Prawa i Sprawiedliwości. Poziomem konserwatyzmu wyróżniają się też sympatycy obu Konfederacji, szczególnie Konfederacji Korony Polskiej. Większe przyzwolenie na naruszanie norm w relacjach interpersonalnych notujemy wśród zwolenników PiS, Konfederacji KP oraz – w mniejszym stopniu – KO, natomiast mniejsze – wśród zwolenników Konfederacji WiN i, w mniejszej mierze, Nowej Lewicy / partii Razem. Inny jest rozkład wyników, jeśli chodzi o postrzeganie naruszeń porządku społecznego. Większym rygoryzmem wyróżniają się tu zwolennicy PiS i KO, a większym permisywizmem – potencjalni wyborcy Konfederacji WiN, Konfederacji KP i Nowej Lewicy oraz partii Razem. Te zróżnicowania mogą wynikać pośrednio z profili wiekowych poszczególnych elektoratów.

CBOS

RYS. 9. Oceny moralne a preferencje partyjne

Pogrubiono nazwy wymiarów, w których występują różnice istotne statystycznie

* Uwaga: niewielka liczebność zwolenników tych ugrupowań w próbie.

★★★

Przez ostatnie pięć lat Polacy nie zmienili się istotnie w kwestiach obyczajowych. Ich stosunek do takich zjawisk i zachowań, jak życie w związku bez ślubu, stosowanie antykoncepcji, seks przed ślubem, homoseksualizm czy przerywanie ciąży, pozostaje zbliżony do zarejestrowanego w roku 2021. Z tego spektrum jedynie rozwód spotyka się obecnie z mniejszym przyzwoleniem (choć nadal przeważającym nad dezaprobatą) niż wówczas, ale jednocześnie wciąż z większym niż w dwóch wcześniejszych dekadach. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat zmniejszyło się – do rekordowo niskiego poziomu – przyzwolenie na różne formy nieuczciwości w życiu codziennym, jak jazda na gapę czy ściąganie na egzaminach. Do historycznie najniższych poziomów zmniejszyła się również akceptacja takich naruszeń norm społecznych, jak przekraczanie dozwolonej prędkości na drodze, zaniedbywanie obowiązków zawodowych, wręczanie łapówek, dokonywanie fikcyjnych darowizn, a także tych, które dotyczą sfery relacji rodzinnych, jak bicie dzieci i zdradzanie współmałżonka. Porównanie w czasie wartości syntetycznego wskaźnik rygoryzmu-permisywizmu moralnego ujawnia pewną prawidłowość. W okresie rządów o nastawieniu bardziej liberalnym obyczajowo (pomiary z lat 2010 i 2013 oraz obecny) Polacy jawią się jako społeczeństwo nieco bardziej rygorystyczne moralnie, natomiast kiedy rządziła formacja konserwatywna (badanie z roku 2021), nasilił się permisywizm[3]. Może to sugerować istnienie napięcia między dominującą narracją polityczną a życiem społecznym, które kształtuje się w opozycji do tego, co płynie „z góry".

[3] Nie bez znaczenia w kontekście stosunku Polaków do norm społecznych i spraw obyczajowych jest zaostrzenie prawa aborcyjnego na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z października 2020 roku, które wywołało protesty społeczne o dużej skali, ale niemające wpływu na kwestie ustawodawcze. Sprzeciw wobec rządzących, z którymi kojarzony był Trybunał Konstytucyjny i potrzeba liberalizacji prawa dotyczącego aborcji, mogły rzutować na stosunek społeczny do innych zjawisk i zachowań, przejawiając się w wynikach badania z 2021 roku wzrostem permisywizmu.